

IMA LI BOGA

Draga Rado,

Pitala si me da li verujem u Boga. Rekao sam ti nešto neodređeno, jer nisam bio u stanju da, u jednom relativno kratkom telefonskom razgovoru, definišem ono o čemu sam, ne jednom, razmišljao. Nisam ti odgovorio i zbog toga što mi tvoje pitanje nije odgovaralo. A nije mi odgovaralo jer me je navodilo na odgovor koji bi morao da odvuče moja razmišljanja u sledeće, preciznije pitanje: verujem li u Boga katoličkog, muslimanskog, jevrejskog, pravoslavnog, budističkog, rimskog ili... Klečim li pred njim ili se klanjam, temenam li ili, u njegovu slavu jurim vestalke po svetim gajevima grčkim, ili se, kao smerni kaluđer (sačuvaj i sakloni!), bavim rukobludjem, misleći pritom na Prečistu Gospu...

Pitanje bi bilo bolje ako bi glasilo: pretpostavljam li da postoji neka viša sila, sila koja upravlja nama poznatim delom kosmosa, ili celim kosmosom, sila koja upravlja našim sudbinama, koja sudi i kažnjava i koja je stvorila sve što postoji – a ako je tako, moramo se pitati postoji li i neka sila koja je stvorila sve što NE postoji, postoji li neka sila koja upravlja delom kosmosa koji nama nije poznat, pa da li je taj, nama nepoznati deo, veći ili manji od ovog nama poznatog – ako i njega, uopšte poznajemo – i tako dalje...

Pitanja ima mnogo, mnogo više nego odgovora. Ja umem da postavljam neka pitanja, to umem, ali ne umem da odgovorim ni na jedno od njih. Ipak, verujem da sva ta pitanja, ako za njih pokušamo da nađemo iole razuman odgovor, zadiru u sfere koje prevazilaze mogućnosti poimanja jednog, kosmičkim dimenzijama mereno, nemerljivo sićušnog dvonošca sa jedne nemerljivo sićušne čestice nazvane Zemlja.

Evo, upravo sada, u jednom uglu mog stola, mili jedan mali, sasvim mali mrav. Zna li on kolika je kuća u kojoj se on i ja nalazimo, ima li on uopšte predstavu o njenim dimenzijama, zna li kolika je Banjica, koliki su Beograd, Srbija, Evropa, Zemlja, Sunčev sistem...?

Uveren sam da ne zna, uveren sam da mu to nije ni potrebno, jer i kada bi mogao da zna, to mu ne bi bilo ni od kakve koristi. Nisam siguran da ćemo ikada moći da saznamo ima li tamo negde, u dubinama Kosmosa, ljudi, malih zelenih ili ljubičastih. Čak i kada bi mi to saznali, ne verujem da bi nam to bilo od bilo kakve koristi. Pa kakva bi nam bila korist od toga kada bismo, sa sigurnošću mogli da saznamo IMA LI BOGA? Bila bi zadovoljena naša radoznalost i na tome bi se cela priča i završila. Mi bi se i dalje razmnožavali na uobičajen način; jeli pa srali; ubijali međusobno sa velikim sladostrašćem – pravdajući to patriotskim, religioznim, principijelnim ili političkim razlozima – umirali prirodnom smrću, umirali zbog lekarskih grešaka ili od neizlečivih bolesti; kužili ovu zemlju svim sredstvima koje ekologija zna i ne zna; molili Boga da nam oprost i naše grehe, pa odmah zatim, olakšani zbog verovatnog oprosta, grešili nanovo; molili Boga da nam učini; molili Ga da nam oprost; molili da komšiji crkne krava; obraćali se i sveštenicima – Božijim zastupnicima i podmićivali ih darovima; dosađivali Gospodu direktno i preko posrednika sve dok mu (kad bi samo imao našu narav) sve to ne bi dosadilo, pa poslao neko gadno nevreme ili potop na nas.

Sigurno je da je Darwinova teorija – koješta. Mogla je da nas zavarava sve dok nismo malo bolje upoznali sastav atoma, izgled DNK i RNK i još neke stvari koje naša jadna nauka svrstava u fiziku, hemiju, biologiju, genetiku, psihologiju ili okultne nauke, zapravo sve dok nije postalo jasno da siroti stari Charles ipak nije bio u stanju da nam objasni kako smo, od amebe ili nečeg mnogo sitnijeg, mogli postati ovako složene budale. Teorija evolucije ne može da odgovori, a kamoli da objasni, kako je nastalo sve ovo što naseljava ovu sirotu Zemlju. Glupim marksistima je Darwin bio potreban – da bi potisli religiju sa svojom crkvenom organizacijom, a pre svega etičkim principima koji nikako nisu odgovarali njihovim – ali se ni oni nisu dugo mogli koristiti njegovim objašnjenjima. Nije slučajno da su, u veku koji nam je već na izmaku, mnogi značajni fizičari i filozofi, dospevši u zrele

godine, postali religiozni. Postali su religiozni jer u svom poslu, razmišljajući o uzrocima i posledicama, nisu mogli da nađu praobjašnjenje – a religija im je, kao cucla lažara, pružala odgovore koji su ih, onako uznemirene, privremeno smirivali. Kažem "smirivali" jer su odgovori koje, bilo koja od meni poznatih religija pruža, apsolutno nedovoljni svakom, iole radoznalijem, ili razumnijem duhu.

Nas uglavnom zanimaju relativno jednostavna pitanja, zapravo, odgovori na ta pitanja, odgovori koji bi nam objasnili šta se sa nama dešava i šta će, jednog dana, sa nama biti. Bog je tu, u našoj svesti, rekao bih, samo sporedan činilac. Nas zanima ŠTA ĆE, JEDNOG DANA, SA NAMA BITI? Obuzima nas strah pred neizvesnošću, strepimo od mogućnosti da nas više ne bude i još veći strah od mogućnosti da nas VIŠE NIKADA ne bude. Tražimo utehu u pretpostavkama da će nas neko preneti u neke druge sfere, da će nas tamo lepo (ili već prema našim ovozemaljskim postupcima, malo manje lepo) primiti, nadamo se da će nam, čak i ako smo u ovozemaljskom životu mnogo zaseravali, to biti oprošteno i dato da uživamo u nekom od rajskih naselja. Bojimo se, užasno se bojimo nepostojanja, smrti koju zamišljamo kao strašan mrak, kostur sa kosom, kao hladan grob, kao raspadanje, trulež, put u moguć pakao, kao nešto strašnije od najstrašnijeg što možemo da zamislimo. A pritom zaboravljamo...

Zaboravljamo da smo u stanju nepostojanja već bili, da smo u tom stanju bili ne godinama i vekovima, ne milenijumima, nego oduvek i da to uopšte nije bilo strašno. Bili smo u tom stanju sve do našeg rođenja – a ono se zbilo relativno nedavno. Bili smo, ako o sebi razmišljamo kao o individui koja ima ovaj lični opis, visinu, težinu, veštačku vilicu i tegobe sa varenjem, hemoroide i slepo crevo, tek od našeg rođenja – ali ako o sebi razmišljamo na drugi način, ako o sebi razmišljamo kao o zbiru atoma spojenih na vešt način u lance molekula, bili smo oduvek (ili od nekog "velikog praska") ali ne baš ovako složeni i konstruisani, a postojaćemo i kasnije, kad nas, u ovom obliku, više ne bude. Ono kako smo sada sagrađeni, pretvoriće se u nešto drugo, recimo u salo na trbuhu nekog crva, u pepeo i dim u slučaju kremiranja, posle u neku kiselu kišu, i travu, cvet, korov, dobru hranu za kravu, pa onda, u nama poznatom lancu ishrane, u deo nekog novog deteta koje će, možda, imati nos nalik na naš.

Mislim da je sve to prirodno i svrsishodno, da ne boli i da nije strašno, a da strah koji, pri pomisli na smrt najčešće osećamo, proizilazi iz jednog, u nas genetski usađenog i korisnog, nagona za samoodržanjem. A može biti i da je taj strah rezultat vaspitanja, legendi i priča, onih strašnih priča koje se oko smrti raspredaju.

Hoće li naša svest postojati sačuvana u nekom drugom svetu, hoće li se zauvek izgubiti ili će se lako pretopiti u svest nekog tek rođenog bića – zaista ne znam. Znam samo da mi, pod smrću podrazumevamo trenutak kad u ovom obličju prestanemo da funkcionišemo i znam da nas pomisao na taj trenutak zastrašuje. Taj strah mnogi leče verovanjem u neku višu, ali nama sličnu silu koja će, pošto nam je slična ("I Bog načini čoveka prema obličju svome") imati puno razumevanja i poštediti nas najgoreg. Dakle Bog nam treba i zato ga mora biti. O tome postoji li on ili ne postoji, ja suditi ne mogu. Isuviše sam sitan. Lično ne verujem da Bog, ako postoji, liči na nas ovako glupe i usrane, ne verujem ni da ima veliku bradu, kao što ga najradije prikazuju. Siguran sam da ne nosi Versaće odela niti Madras cipele. Ne koristi sapun, pa čak ni Kosili, dakle ne ponaša se po ugledu na nas, niti su mu merila slična našim.

Verujem da nešto postoji, ali sam uveren da će se ova planeta pretvoriti u ledenu santu ili usijan komad, a da bića koja je nastanjuju (dakle ni ja) neće o tome ništa saznati. To što je stvorilo, ili učinilo da postoji, što je organizovalo i dovelo u sklad sve ono što mi znamo, isuviše je izvan naše moći poimanja da bi ga mi ikada spoznali i shvatili. I zbog toga, rekao sam ti, čini mi se, ne verujem u potrebu da se molim Bogu – isuviše sam sitan i beznačajan detalj da bi mi on (čak iako je svemoguć) pridavao mnogo značaja. Verujem da je mnogo bolje da mu ne dosađujem molitvama i zahvalnicama – jer ako one i dopiru do njega, biće mi zahvalan što mu ne dosađujem svojim problemima.

Verujem, međutim u potrebu (koja nema veze sa Bogom, Stvoriteljem, Alahom, Hristom, Budom, Jehovom, Muhamedom, Dalaj Lamom, nekom višom silom ili nečim trećim, četvrtim ili petim o čemu ništa ne znamo i nikada nećemo saznati), u potrebu da se, dok funkcionišemo, podvrgavamo nekim pravilima ponašanja, pravilima koja, u nekoliko varijanti, postoje već odavno, koja se vremenom menjaju i prilagođavaju potrebama većeg dela čovečanstva. Poslednje zvanično izdanje tih pravila možeš naći u Starom Zavetu, nazvana su Deset zapovesti – mada mi se čini da neka novija i drugačija pravila postoje i u drugim dokumentima, pa i u Statutu JUL-a*¹, ali se nadam da će ta *julska* varijanta ipak uskoro biti odbačena.

Dakle da se vratimo na tvoje prvobitno pitanje: verujem li u Boga?

Trebalo je da znaš da ja ništa ne znam, pa da me ne pitaš.

I, na kraju, na pitanje: "Ima li sve to ikakvog smisla?", mogu sa sigurnošću da ti odgovorim: "Ima, sigurno je da ima, ali ne znam kakvog".

I znam da to nikada neću ni saznati.

Beograd, 30.12.1999.

Draga Rado,

Pitala si me jednom verujem li u Boga. Odgovorio sam ti na to pitanje jednim podužim (i verovatno prilično dosadnim) pismom. Ipak, to pitanje me je navelo da povremeno razmišljam i ta su me razmišljanja navela na izvesne nedoumice. Pošto si me tvojim pitanjem dovela do toga, pokušaću da o njima nešto i napišem. Opominjem te unapred da od toga, kao ni ja, nećeš biti pametnija. Ipak, možda će te zanimati.

Nekada su me (i, čini mi se mnoge, ne samo mene) priče o kosmosu, galaksijama, međugalaktičnim rastojanjima zastrašivale pre svega kao činjenica koliko sam, kao jedinka, sitan i beznačajan i koliko je, u poređenju sa tim galaktičkim razmerama, moje trajanje na ovom svetu kratko. Ipak, mislim da, bar kod mene, nije bio u pitanju strah od smrti, strah od nepostojanja ili preciznije od prestanka postojanja, nego više strah od prostora i vremena koji su, u odnosu na mene kao jedinku, nepojamno veliki.

Sva ta razmišljanja (ako je razmišljanja uopšte i bilo, pre bih rekao da se radilo o gotovo nesvesnoj reakciji na vremenske i prostorne dimenzije onog nepoznatog što nas okružuje) nisu me usmeravale na pitanja šta je sa mnom bilo pre i posle mog postojanja, niti na misao o mogućem postojanju Boga. Mislim da mi nije bilo važno ko je sve to stvorio i da li je neko, recimo božansko, biće stvorilo sve*² što nas okružuje – pošto sam, rekao bih, bio nesvesno-svestan da bi takva pretpostavka otvorila mnoga, za mene apsolutno nerešiva pitanja i mislim da sam bio svestan da ni moje znanje ni sva nauka ovog sveta na njih ne mogu dati odgovor. Odgovori koje je nekoliko religija (o kojima ponešto znam) dalo, ne mogu me zadovoljiti. A da verujem, *vere radi* ili *svog spasenja radi* – zaista ne mogu.

U udžbenicima koje sam, kao srednješkolac čitao, pisalo je da je atom *najmanji deljiv deo materije*, a ipak je, ubrzo zatim, atom uz veliku buku, razbijan na još manje delove. Nauka i saznanja koje ona donosi delili su ga na još manje delove i ja danas, zapravo i ne znam hoće li naša nauka ikada doći do zaista najmanjeg i nedeljivog dela... Sve mi se čini da, uprkos brzom napredovanju nauke, nikada nećemo saznati ni šta je to kosmos, gde su granice onog što nas okružuje i postoje li uopšte ikakve granice – idući prema malom, manjem, najmanjem pa još manjem ili prema kosmičkom velikom, pa još većem i većem sve do u

---

*¹ JUL: komunistička stranka koju je osnovala Mira Milošević

*² Jer ako je neko biće sve i stvorilo, kako, kada i gde je ono samo nastalo?

beskonačnost. Uostalom, ako takve granice ne postoje, mi to, obdareni poimanjem koje je u srazmeri sa beznačajnim dimenzijama našeg postojanja, nikada nećemo moći razumeti.

Nedavno sam čuo da je grupa naučnika postavila novu teoriju. Po njima, ako sam dobro razumeo, galaksije se u kosmosu šire velikom brzinom – da bi u jednom trenutku došlo do neke vrste eksplozije ili implozije (mislim da je pominjana i crna rupa), i sve se ponovo saželo u jedinstvenu uzvitanu masu velike gustine. Ta masa bi se, po nekom scenariju koji se u prošlosti već odigravao, vremenom raspadala na manje delove iz kojih bi nastale nove galaksije, novi svetovi, nalik na one svetove koje znamo i na one koji već postoje ali do kojih naše saznanje nije doprlo. Veruju ti naučnici da se takvo rasplinjavanje i sažimanje ponavlja u nekom ritmu od (ne znam ni ja koliko) milijardi svetlosnih godina, da ga je već bilo i da će ga biti, ali nisu objasnili da li se, u tom zakonomernom pulsiranju raspadanje i stvaranje odigrava po nekom ustaljenom šablonu, hoće li u sledećem ciklusu nastati i neko sunce istovetno sa našim, i zemlja kao što je naša i na zemlji ljudi kao što smo mi – ili će se stvari odvijati približno slično ali ne i istovetno. Nisu ni objasnili da li je zbir svih tih galaksija (sa crnom rupom koja im pripada) jedino što uopšte postoji – ili je to samo delić nekog atoma u nekoj drugoj još neuporedivo većoj galaksiji.

Nije mi njihova teorija, ma kako dobro zvučala, mnogo toga objasnila, ali i da jeste, moja sposobnost da shvatim ipak je ograničena.

Ono što znam je da je moje trajanje u ovom obliku (visina oko 180 cm, proćelav pa kratko ošišan, gluv na jedno uho, kratkovid i pomalo izlapeo) vremenski vrlo ograničeno, da je mereno kosmičkim merilima neizmerno kratko, i da će se atomi iz kojih sam sastavljen rastočiti i preći u vazduh, u crve koje ću neko vreme obilno hraniti, u zemlju koja će me okruživati, zatim možda u neku biljku, ili drvo, pa u nekog biljoždera ili mesoždera, možda ću posle neke velike kiše, sa muljem otploviti u more, stopiti se sa peskom ili kamenom, a prilikom velikog praska sažeti se pa razdvojiti u razne galaksije i nove svetove. Malo je verovatno da će se svi, kao na nekoj proslavi maturaške godišnjice, opet nekom prilikom sakupiti u biće nalik na mene. Uveren sam da od toga nikakve koristi ne bi ni bilo. Sumnjam da će se uspeti naći sa atomima nekog meni dragog bića, sa atomima koji su žudno čekali dolazak mojih pa da se sa njima stope u harmoničnu celinu – ili da će moji atomi, u nekoj vrsti kosmičke ostave, čekati trenutak dospeća atoma meni dragog bića da bi se sa njima sjedinili.

Ako i postoji neko natprirodno biće, nešto što svojim razumom upravlja svim što postoji, sumnjam da se bavi odašiljanjem nečega što je od nas ostalo, određivši gde je kome mesto: u čistilištu, raj, paklu ili bilo gde drugde. Sumnjam i da, ako takvo *natprirodno* i postoji, ono sastavlja i rastavlja naše atome, naše misli ili seni – da bi ih, prema zaslugama ili gresima, kao *puzzle*, pripremila za sledeću reinkarnaciju ovde ili na nekom drugom svetu.

Ipak, strah od smrti ne osećam već više od pola veka. Znam da mi nije bilo loše u vreme pre mog rođenja, nije bilo loše ni posle toga, pa zašto bih strepeo od nečeg što tek treba da dođe... Jedino što bih voleo je: da znam odgovore na sva ova pitanja. A opet, i kada bih znao, kakva vajda od toga!

Beograd 11.06.2002.

Draga Rado,

Razmišljajući o postojanju Boga (pošto je tako nazvano neko pretpostavljeno svesno biće koje bi trebalo da bude stvoritelj svega što postoji) nikada nisam pretpostavljao da između Njega i nas običnih smrtnika treba da postoje posrednici, stvorovi nalik na nas (zapravo stvorova istih kao što smo mi), koji imaju tu privilegiju da budu neka vrsta posrednika, učitelja, arbitara i advokata. Čak i ako bih prihvatio mogućnost da Bog postoji (njegovo postojanje ne prihvatam ali ni ne poričem jer jedino čega sam svestan to je činjenica

da *ne znam*) ne mogu prihvatiti da je takvom, svemogućem biću potreban saradnik, pomoćnik, zapravo, *organ za vezu sa ljudima* u vidu nekog bradatog popa, premudrog rabina, zadržtog hodže, suludog derviša ili licemernog dušebrižnika – sve skupa bratije napadno odevene u naročitu i neobičnu odeću neophodnu da bi u njoj komunicirali sa Bogom – a po mom dubokom ubeđenju, odeću odabranu da bi se razlikovali od običnih ljudi, da bi nas impresionirali i uverili, odeću posebno odabranu da bi zasenili prostotu onih koji im veruju.

Ako zaista postoji nešto, nešto što nazivamo Bogom, Alahom, Jehovom ili nekako drugačije, njemu svemogućem zaista nije neophodan posrednik da bi komunicirao sa nama. Svemoguć kakav u tom slučaju On mora biti, sigurno može i bez posrednika da primi naše poruke i sigurno može, na nekakav samo njemu svojstven način, da prenese svoje zapovedi, želje, pretnje ili sugestije nama, bez uplitanja individua u mantijama bez obzira kakav broj one imale. Za komunikaciju sa njim zaista nisu potrebne molitve na hebrejskom, latinskom, crkvenoslovenskom, arapskom ili nekom drugom jeziku, najčešće jeziku kojim se većina smrtnika više ni ne služi. Iz ovakvog načina razmišljanja ispada da razmišljam na način sličan onome kako su nekada davno, pored ostalih, razmišljali i bogumili koji su takođe odbijali pomisao da im je za vezu sa Bogom potreban posrednik – molili su se oni lepo i bez popova – što nije odgovaralo ni katoličkoj, a ni pravoslavnoj crkvi. Rezultat toga je bio: istrebljenje svih koji se zbog takvog načina razmišljanja nisu na vreme pokajali i prihvatili autoritet i posredništvo ljudi za vezu sa Bogom – zapravo istrebljenje onih koji nisu priznavali superiornost sveštenika koje treba poštovati, bez razmišljanja slušati i kojima treba izdašno davati.

Ali to je već druga priča, priča stara više od dva milenijuma i ja je ne bih nanovo započinjao.

Beograd, 26.08.2006.

Aleksandar Ajzinberg